

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.014.5 (73)

О. В. Барабаш

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСВІТА Й РОЗВИТОК У РАНЬОМУ ДИТИНСТВІ: АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ, ПРОГРАМ ТА ІНІЦІАТИВ ПРОВІНЦІЙ КАНАДИ

У статті розглядається проблема освіти й розвитку в період раннього дитинства як компонент системи неперервної освіти Канади. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури, що висвітлює особливості освіти й розвитку в ранньому дитинстві. Досліджуються стратегії, програми та ініціативи урядів провінцій і територій Канади, спрямовані на забезпечення всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Представлено статистичні дані, що характеризують особливості організації догляду за дітьми дошкільного віку. Висвітлюється проблема формування та оцінювання готовності дитини до навчання в умовах загальноосвітньої школи.

Ключові слова: Канада, провінції, неперервна освіта, освіта й розвиток у ранньому дитинстві, ініціативи урядів, догляд за дітьми.

Постановка проблеми. На початку XXI століття актуалізується проблема навчання упродовж усього життя, що охоплює різні періоди життєдіяльності людини та передбачає використання різноманітних його форм і видів. У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу говориться про те, що повноцінний розвиток особистості у складному соціально-політичному середовищі стає неможливим без уміння активно брати участь у суспільних процесах і адаптуватися до культурної, етнічної та мовної різноманітності. І лише освіта в найширшому розумінні цього слова може допомогти успішно впоратися з цим завданням [1]. Важливе значення має забезпечення освіти та розвитку дітей у період раннього дитинства, коли закладаються основи неперервного навчання, формується ставлення до навчання, а також розвиток умінь і навичок освоювати знання, пізнавати навколишній світ, ідентифікувати себе у ньому тощо.

Аналіз актуальних досліджень. Неперервна освіта та її розвиток у різних країнах світу, зокрема, і в Канаді, вивчається такими зарубіжними і вітчизняними науковцями, як: Ю. Алфьоров, Л. Анциферов, Ю. Бабанський, Х. Беднарчик, Н. Бідюк, В. Блажек, Т. Вакуленко, В. Виноградова, Г. Воронка, Т. Десятов, А. Каплун, С. Качор, Т. Кошманова, А. Кроплі, Ф. Кумбс, М. Лещенко, З. Малькова, О. Новиков, В. Осипова, С. Романова, І. Руснак, А. Сбруєва, Т. Хюсен, Ф. Шльосек тощо. Освіта та розвиток у ранньому дитинстві є компонентом цього комплексного феномену. Такі дослідники, як

Н. Аксаріна, П. Бачинський, Г. Беленька, Д. Бретт, Д. Гордон, Г. Гурковська, Д. Денисюк, С. Козлова, С. Лупан, Л. Павлова присвятили свої наукові розвідки вивченню різноманітних його аспектів, проте досвід Канади ще не досліджувався, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз науково-педагогічної літератури, присвяченої проблемі освіти та розвитку в період раннього дитинства в Канаді, а також дослідити специфіку стратегій, програм, ініціатив урядів провінцій Канади, спрямованих на забезпечення освіти й розвитку дітей у ранньому дитинстві.

Виклад основного матеріалу. Організація забезпечення неперервної освіти в Канаді характеризується певними специфічними особливостями. Передусім, через нерівномірний розподіл населення на території країни, що зумовлює труднощі забезпечення можливостей навчання: більшість населення Канади сконцентрована в містах уздовж південного кордону, значна частина мешкає у північному регіоні. Окрім того, Канада є полікультурною країною з різноманітним етнічним та історичним минулим корінного населення, метисів, представників французького та англосаксонського походження, іммігрантів, що прибули з різних країн світу.

Оскільки країна має федеральний устрій і складається з 10 провінцій і 3 територій, а управління державою здійснюється в комплексному поєднанні функцій федерального та провінційних урядів, сучасну систему неперервної освіти варто розглядати як єдину комплексну національну систему, що складається із 13 провінційних і територіальних підсистем. Окрім власної історії розвитку та формування національних традицій у галузі освіти, система освіти Канади зазнала значного впливу таких країн, як Велика Британія та США [9].

На початку XXI століття існує тенденція загальної пролонгації часу, що відводиться на трудову діяльність індивіда, а це, своєю чергою, вимагає скорочення часу, присвяченого спілкуванню в сім'ї, спільному читанню з дитиною, залученню її до дискусій та навчальної діяльності тощо. Однак, догляд за дитиною має важливе значення. У Канаді він здійснюється батьками, найманими працівниками – нянями, працівниками центрів по догляду за дітьми. Варто зауважити, що в останні роки Канаді притаманне поширення тенденції виховання дітей у період раннього дитинства за межами родини. Підхід до розвитку дітей у ранньому віці та догляд за ними в Канаді можуть бути охарактеризовані як інтегрований, поліфункціональний підхід до політики та послуг, що характеризуються інклюзивністю для всіх дітей та батьків, незалежно від виду зайнятості та соціально-економічного статусу [2].

У статистичних даних, опублікованих у 2006 р. охарактеризовано ті види догляду за дітьми у ранньому віці, що є найбільш популярними у Канаді: догляд, що забезпечується батьками; догляд, що забезпечується за межами рідного дому дитини людьми, які не належать до родини; догляд, що забезпечується за межами рідного дому дитини людьми, які належать до родини; догляд, що забезпечується в рідному домі дитини людьми, які не належать до родини; догляд, що забезпечується в рідному домі дитини людьми, які належать до родини; догляд у центрі догляду за дітьми; інше: ясла, дитячий садок, клуб дошкільного та позашкільного дозвілля тощо [2].

У 2002–2003 н.р. у Канаді догляд за дітьми вікової категорії 6 місяців – 5 років здійснювали батьки та люди, що не є їхніми біологічними батьками, серед яких 16,2% дітей доглядали чужі люди за межами дому; 8,4% дітей – родичі за межами дому; 4,1% дітей – чужі люди в домі дитини; 7,4% дітей – родичі в домі дитини; 14,9% дітей – працівники центрів догляду за дітьми; 2,6% – працівники ясел і дошкільних закладів [2].

Зауважимо, що у 2006 р. прийнято Канадський універсальний план догляду за дітьми, спрямований на збалансування двох основних елементів – робота та родинне життя. Відповідно до цього плану кожна канадська родина отримує 100 доларів допомоги на одну дитину віком до 6 років. Окрім того, у 2007-2008 роках федеральний уряд виділив 500 мільйонів доларів провінціям для створення центрів по догляду за дітьми, а також передбачено надання 10-тисячного податкового кредиту тим компаніям, які створюють власним коштом центри по догляду за дітьми для своїх працівників.

У 2006 р. у провінції Юкон упроваджено систему дошкільних закладів, у яких діти перебувають упродовж усього робочого дня. Передбачено також організацію індивідуального навчання для учнів першого класу, які погано читають.

У території Нунавут визначено пріоритет – формування системи всебічного розвитку дитини. Розроблено програми для відвідування дітей вдома, які охоплюють такі сфери діяльності: пропагування здорового способу життя; забезпечення підтримки; програми якісного навчання та догляду за дітьми; спеціалізовані програми навчання для дітей з особливими потребами; освіта батьків, підтримка родин тощо [7].

У провінції Саскачеван «Стратегія розвитку в ранньому дитинстві» є ініціативою провінційного уряду, що охоплює співпрацю різних департаментів, спрямовану на забезпечення підтримки батькам задля здорового розвитку їхніх дітей. Одним із елементів цієї стратегії є

спеціальна програма, що передбачає надання допомоги родинам з питань розвитку дитини, догляду, навчання, транспортування, розвитку грамотності, консультування. Програма спрямована на дітей трирічного віку та їхніх батьків.

У 2006 р. у провінції Альберта було визначено, що серед основних пріоритетів Міністерства освіти – забезпечення доступу до навчальних можливостей у період раннього дитинства. Служби з питань раннього дитинства забезпечують навчальні програми для дітей віком 2,5 років; дітей 3 років, що мають особливі навчальні потреби; спеціальні програми для обдарованих та талановитих дітей. Окрім того, пропонуються навчальні програми з вивчення другої державної мови для дітей 3,5 років [7].

Дослідженнями доведено, що високоякісний догляд за дітьми в ранньому віці має вплив на розвиток навичок мовлення, соціальних навичок та зниження рівня проблем з поведінкою. Вважаємо, що високоякісний догляд передбачає не тільки створення середовища, в якому діти вчаться будувати стосунки з іншими, але й можливостей для раннього навчання. Досвід, отриманий у ранньому дитинстві та дитячому садку визначає особливості отримання досвіду під час навчання у школі. Однак, варто зауважити, що у період раннього дитинства формується не тільки готовність до навчання у школі, але й готовність до життєдіяльності загалом. Якість догляду за дітьми в ранньому дитинстві визначається: кількістю дорослих, які доглядають за дітьми; освітнім рівнем, який забезпечується; фізичним середовищем, у якому здійснюється догляд; стосунками між дитиною та дорослим, який здійснює догляд; навчальною діяльністю, яка асоціюється із доглядом за дитиною. Якісний догляд за дитиною передбачає також наявність відповідного простору для ігор, виховання і навчання (будівля, майданчики для прогулянок і забав на відкритому повітрі; відповідне умеблювання тощо).

Проблема готовності дитини до навчання у школі є предметом багатьох досліджень і розглядається із різних перспектив. Ми підтримуємо тезу, що модель готовності дитини до навчання в школі передбачає саморегулювання соціальної/емоційної безпеки, мовлення та сприйняття, а також дошкільне навчання [3].

У 2007 р. у Новому Брунсвіку розроблено програму загальної освіти «Коли діти приходять уперше», у якій визначено основну мету – підготувати дитину до навчання у школі. Серед основних завдань програми – розвиток мовлення і читання, арифметичної грамотності, усвідомлення культурної приналежності тощо.

У провінції Манітоба розроблено «Ініціативу розвитку в ранньому дитинстві», метою якої є організація навчання для підготовки дошкільнят у співпраці між школами, батьками, соціальними службами. Проект передбачає програми розвитку грамотності в сім'ї, організації догляду за дітьми, оренди іграшок, відвідування родин. Урядом запропонована спеціальна програма для трирічних дітей з особливими навчальними потребами [7].

На початку XXI століття уряд провінції Квебек розпочав реформування системи дошкільної та початкової освіти. Навчальні програми дошкільних навчальних закладів спрямовані на розвиток особистості дитини, формування стосунків з іншими, розвиток незалежності, заохочення до навчання, експериментування з різними видами діяльності та навчання. Основна мета навчання в дошкільному віці та початковій школі – формування культури навчання, заохочення та сприяння розвитку дітей, мотивація до пізнання власних здібностей, формування соціальної та когнітивної бази для неперервного навчання.

У провінції Онтаріо запропоновано програму «Найкращий початок» (англ. – Best Start), основною метою якої є підготовка дошкільнят до навчання в школі та передбачено різноманітні види діяльності щодо охорони здоров'я, розвитку мовлення дітей з особливими потребами, забезпечення навчальних можливостей та догляду за дітьми, надання допомоги дітям, що мають поганий зір.

У Північно-західних територіях розроблено стратегічний план на 2005-2015 рр. щодо розвитку програм, спрямованих на формування вмінь і навичок, необхідних для неперервного навчання.

Як свідчать результати виконаного дослідження, канадські батьки переконані, що навчання в ранньому дитинстві має бути спрямоване на формування цінностей та позитивного ставлення до навчання. А результати інших досліджень засвідчують, що готовність до навчання в школі – це не тільки готовність освоювати матеріал, але й готовність поводити себе так, щоб ця поведінка сприяла налагодженню конструктивного навчального середовища [10]. У Канаді визначено вміння і навички, стиль поведінки, наявність яких на початок навчання у школі, сприяє досягненню успіхів у читанні та математиці. Стверджується, що найкращими показниками успішності в навчанні є освоєні в ранньому дитинстві знання: цифри та порядок чисел; уміння і навички мовлення та читання; вміння і навички сконцентрувати увагу.

Як і інші розвинуті країни, що намагаються побудувати економіку знань, у Канаді приділяється особлива увага розвитку грамотності,

освіті та навчанню. У цьому контексті розвиток дитини в ранньому віці матиме вплив на подальшу освіту та працевлаштування, а також їхню взаємодію з суспільством.

Варто зауважити, що не тільки на провінційному, але й на федеральному рівні розробляються програми, спрямовані на розвиток дітей у період раннього дитинства. Відома програма з розвитку грамотності дітей із сільської місцевості (один раз на тиждень батьки збираються разом із дітьми для того, щоб майструвати, грати в ігри, читати, брати участь у різноманітних видах навчальної діяльності з метою формування самоповаги, вмінь розв'язувати проблеми, соціальних умінь тощо). Федеральним урядом розроблено спеціальні програми для розвитку та підготовки до школи дітей корінного населення (індіанців, метисів, інуїтів), що мешкають як у містах, так і в резерваціях.

На нашу думку, для забезпечення дітей необхідними можливостями для навчання, потрібно, щоб батьки мали відповідний рівень освіти [8]. Освічені батьки володіють такими вміннями і навичками, що сприяють налагодженню конструктивного навчального середовища вдома. Дослідженнями доведено, що освіта матері має важливий вплив на розвиток мовлення та словникового запасу дитини. Як свідчить статистика в Канаді у 2002–2003 н.р. 47% батьків дітей дошкільного віку не навчалися у системі подальшої освіти. А в сільській місцевості цей показник ще вищий – 59% [8].

Ще одним чинником, який впливає на навчальну успішність у школі є активна участь батьків у виховання дитини в період її раннього розвитку (ігри з дітьми, заохочення дітей ставити запитання про навколишній світ, обговорювати їхні ідеї, висловлювати власні почуття), що впливає на розвиток мовлення дитини. Статистичні дані свідчать, що кількість канадських родин, у яких щоденно читають дітям, складає близько 65% [5]. Окрім читання книжок, популярними є також розповідання казок, співання пісень, організація ігор для освоєння абетки, ігри в слова. У провінціях Канади від 64% до 77% учнів у дитинстві багато читали [4].

Когнітивний розвиток дитини передбачає такі ментальні процеси, як мислення та аргументація. У 2004–2005 н.р. було проведено тестування для оцінювання когнітивного розвитку дітей вікової категорії 4–5 років. Один із них – це тест «Хто я?», який дозволив оцінити здатність дітей концептуалізувати та розуміти символи. Проведене оцінювання дало змогу зробити висновки про те, що 19% дітей із сімей з низьким рівнем доходів продемонстрували затримку в розвитку порівняно з 14% дітей з інших сімей. А другий тест «Оцінювання знань арифметики» засвідчив, що 28%

дітей із сімей з низьким рівнем доходів продемонстрували затримку в розвитку у порівнянні із 14% з інших сімей [6].

У віці до 6 років усне мовлення є основоположним у розвитку дитини, оскільки формує базу для навчання в початковій школі, коли дитина вчиться читати, писати, адаптуватися до роботи в колективі та розуміти, що відбувається в класі. Як свідчить виконане дослідження в Канаді близько 90% дітей вікової категорії до 3 років володіють достатнім рівнем мовленнєвих навичок (вміння вимовляти звуки, розуміти усне мовлення, передавати інформацію іншим тощо) [6].

У ранньому дитинстві діти навчаються жити з іншими людьми та формувати з ними стосунки. Емоційний та соціальний розвиток дітей у період раннього дитинства передбачає формування вмінь і навичок контролювати власні емоції, інтегруватися в колектив; розвивати соціальні вміння та вміння виражати власні емоції. Для оцінювання соціального та емоційного розвитку дітей у Канаді використовують кілька показників: рівень фізичної агресивності (хуліганство, жадібність, войовничість); непряма агресивність (жадоба помсти, розкриття секретів, поширення чуток); особистісні та соціальні вміння і навички [5].

Отже, аналіз стратегій, програм, ініціатив, а також послуг, що надаються з метою всебічного розвитку дитини та підготовки її до навчання у школі, свідчить, що в Канаді їх розробляють у кожній провінції та території, і кожна з них має власну специфіку відповідно до визначеної мети та цільової аудиторії. Однак, спільним є те, що всі вони визнають важливість надання підтримки сім'ям задля повноцінного розвитку дітей та формування готовності до навчання не тільки у школі, але й упродовж усього життя.

Як свідчить виконане дослідження досвіду Канади щодо забезпечення всебічного розвитку дитини в період раннього дитинства, навчання в цей період впливає на здоров'я, добробут та розвиток умінь і навичок дитини. Воно лежить в основі розвитку читання, письма, успішного освоєння арифметики та природничих наук. Окрім того, інвестування у розвиток дитини у ранньому дитинстві має значні переваги соціального та економічного характеру. Це важливий період у процесі формування цінностей та позитивного ставлення до навчання, розвитку вмінь навчатися упродовж усього життя. Конструктивне навчально-виховне середовище сприяє кращому фізичному, соціальному, емоційному, когнітивному та мовному розвитку дитини. Канадські сім'ї можуть обирати один із видів догляду за дітьми у формальному чи інформальному середовищі.

Комплексне поєднання виховного процесу, що реалізується у родинному колі, активної участі батьків у навчальному процесі, високоякісний догляд за дітьми сприяють розвитку знань, формуванню вмінь і навичок, необхідних для неперервного навчання та успішності в освіті, професійній діяльності, активному громадянстві та життєдіяльності суспільства.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Освіта та навчання в ранньому дитинстві мають визначальне значення для подальшої успішності у школі, професійній діяльності та суспільстві загалом. Це саме той період, під час якого формується ставлення дитини до навчання. Як свідчать результати виконаного дослідження, позитивними характеристиками, притаманними Канаді, є такі: канадці усвідомлюють важливість освіти та навчання у ранньому дитинстві; у Канаді розроблені провінційні ефективні моделі освіти та навчання у ранньому дитинстві.

Заслуговує на увагу методика оцінювання готовності дошкільнят вікової категорії 4-6 років до навчання у школі, що охоплює такі компоненти: усвідомлення себе та свого місця у навколишньому світі (загальні знання); соціальні вміння і навички, поведінка та підходи до навчання; когнітивні вміння й навички; мова та мовлення; фізичний розвиток.

Серед проблем, які супроводжують розвиток освіти та навчання в період раннього дитинства та потребують додаткового вивчення є такі: неадекватність державної фінансової підтримки, спрямованої на розвиток освіти та навчання в ранньому дитинстві; велика кількість дітей, що розпочинають навчання у школі без відповідної підготовки; недостатність підготовки та низький рівень оплати праці педагогів-дошкільників; відсутність систематичних досліджень на національному рівні та показників прогресу у розвитку освіти та навчання у період раннього дитинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулай О. Неперервна освіта – умова формування висококваліфікованого фахівця / О. Гулай // Вісник Львівського університету імені Івана Франка. – Серія педагогічна. – 2010. – Вип. 26. – С. 3-10.
2. Bushnik T. Child Care in Canada. Research Paper. Children and Youth Research Paper Series. – Ottawa : Statistics Canada, 2006. – 99 p.
3. Cleveland G. A Review of the State of the Field of Early Childhood Learning and Development in Child Care, Kindergarten and Family Support Programs / G. Cleveland, C. Corter, J. Pelletier, S. Colley, J. Bertrand, J. Jamieson. – Ontario Institute of Studies in Education, 2006. – 118 p.
4. Mullis I. IEA's Progress in International Reading Literacy Study in Primary Schools in 40 Countries. PIRLS 2006 International Report / I. Mullis, M. Martin, A. Kennedy, P. Foy. – Chestnut Hill, Mass. : TIMSS & PIRLS International Study Center, 2007. – 406 p.

5. Report on the State of Early Childhood Learning in Canada. – Ottawa : Canadian Council on Learning, 2007. – 19 p.
6. Statistics Canada. National Longitudinal Survey of Children and Youth. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www23.statcan.gc.ca>.
7. The development of Education. Reports for Canada. – Toronto : CMEC, 2008. – 75 p.
8. The Well-Being of Canada's Young Children. Government of Canada Report 2008. – Human Resources and Social Development Canada, the Public Health Agency of Canada and Indian and Northern Affairs Canada, 2008. – 70 p.
9. Thematic Review on Adult Learning. Canada. Country Note. – OECD, 2002. – 56 p.
10. Thomas E. M. Readiness to Learn at School Among Five-year-old Children in Canada / E. M. Thomas. – Ottawa : Statistics Canada, November 2006. Catalogue № 89-599-MIE, № 004. – 153 p.

РЕЗЮМЕ

Е. В. Барабаш. Образование и развитие в раннем детстве: анализ стратегий, программ и инициатив провинций Канады.

В статье рассматривается проблема образования и развития в период раннего детства как компонент системы непрерывного образования Канады. Проанализирована научно-педагогическая литература, которая освещает особенности образования и развития в раннем детстве. Исследуются стратегии, программы и инициативы правительств провинций и территорий Канады, направленные на обеспечение всестороннего развития детей дошкольного возраста. Представлены статистические данные, которые характеризуют особенности организации ухода за детьми дошкольного возраста, поддержание образования и развития в раннем детстве. Освещается проблема формирования и оценивания готовности ребенка к учебе в условиях общеобразовательной школы.

Ключевые слова: Канада, провинции, непрерывное образование, образование и развитие в раннем детстве, инициативы правительств, уход за детьми.

SUMMARY

Ye. Barabash. Early childhood education and development: the analysis of strategies, programs, initiatives of Canadian provinces.

In the article the problem of early childhood education and development as a component of continuing education system of Canada has been studied. The analysis of scientific and pedagogical literature which highlights the peculiarities of early childhood education and development has been conducted. The strategies, programs, initiatives of provincial and territorial governments of Canada which are directed to assurance the all-around development of pre-school aged children have been researched. The statistic data which characterize the peculiarities of pre-school aged child care organization have been presented. The problem of formation and assessment of child's readiness to study in the public school environment has been highlighted.

Key words: Canada, provinces, continuing education, early childhood education and development, governments' initiatives, childcare.